

گردشگری روستایی، حلقه گمشده توسعه روستایی

فرحناز رستمی، کبری زارعی

۱- عضو هیات علمی دانشگاه رازی کرمانشاه

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیای طبیعی، دانشگاه تهران

چکیده

توریسم یا گردشگری روستایی عبارت از هرگونه فعالیتی که ویترین زندگی مردم روستایی، هنر، فرهنگ و میراث فرهنگی را در نقاط روستایی به نمایش گذاشته، با بهره‌گیری اقتصادی و اجتماعی از جامعه محلی امکان تعامل بین گردشگران و مردم محلی را فراهم می‌سازد. در حال حاضر گردشگری یکی از ارکان اصلی اقتصاد تجاری جهان محسوب می‌شود. از سویی برنامه ریزان و سیاستگذاران توسعه نیز از صنعت گردشگری به عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند. در این راستا گردشگری روستایی نیز بخشی از صنعت گردشگری به حساب می‌آید که می‌تواند با برنامه ریزی اصولی و مناسب، نقش موثری در توسعه این مناطق داشته باشد.

حال سوال اصلی این است که گردشگری روستایی چه نقش و اثری در توسعه روستایی و توسعه روستایی پایدار دارد؟ و چگونه می‌توان با برنامه ریزی و سیاستگذاری درست از گردشگری روستایی به عنوان یک عنصر اساسی در راستای دستیابی به اهداف توسعه پایدار روستایی استفاده کرد؟ مطالعات انجام شده نشان دهنده تاثیر فزاینده گردشگری روستایی در اقتصاد روستایی می‌باشد. این فعالیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با ایجاد اشتغال، متنوع سازی اقتصاد خانوار، مشارکت اجتماعی و استفاده از چشم اندازها و منابع محلی به عنوان مکمل فعالیتهای کشاورزی در رشد اقتصادی روستا نقش ارزنده ای دارد. بنابراین گردشگری روستایی با کمک به توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روستا به عنوان حلقه گمشده توسعه و توسعه پایدار روستایی محسوب می‌شود.

کلید واژه ها: توریسم روستایی، توسعه روستایی پایدار، صنعت گردشگری، توسعه روستایی.

مقدمه

امروزه گردشگری روستایی به یکی از فعالیتهای پویای اقتصادی تبدیل شده است. مطالعات نشان می دهد بین توسعه گردشگری روستایی و جذب گردشگر و افزایش درآمد اقتصادی رابطه مثبتی وجود دارد. گردشگری روستایی می تواند راهکاری مناسب برای توسعه، کسب درآمد و افزایش اشتغال باشد. اهمیت گردشگری و لزوم تحقیق در مورد آن با توجه به نقش های مهم اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر هیچ کس پوشیده نیست (مشبکی و ملک اخلاق، ۱۳۸۲). ورود گردشگران به هر کشور موجب درآمدزایی و ایجاد فرصتهای اقتصادی جدید می شود (مداح، ۱۳۸۶). بسیاری از نظریه پردازان گردشگری را به عنوان صنعتی که ثبات اقتصادی و جمعیتی را برای جوامع روستایی به دنبال دارد می پندارند و توسعه گردشگری را عنصر لازم برای حرکت به سوی توسعه مناطق روستایی می دانند (منشی زاده و نصیری ۱۳۸۰). آنچه مسلم است گردشگری روستایی به طور فزاینده ای توان اقتصادی و پتانسیل های زیستی را در مناطق روستایی بالا برده و محرک حیات سکونتگاهها و نیز بهبود دهنده شرایط زندگی جوامع روستایی به حساب می آید (Briedenhann, ۲۰۰۴). این موضوع در بسیاری از مناطق جهان وسیله ای در جهت حمایت از محیط زیست و فرهنگ روستایی می باشد و نقش اساسی در توسعه پایدار و حفظ روستا دارد (شریف زاده، ۱۳۸۱). گردشگری روستایی اگر به نحو مناسبی برنامه ریزی و مدیریت شود، منجر به یک فرآیند توسعه یافته برای حصول به پایداری توسعه در نواحی روستایی و نیز پایداری جوامع محلی در کلیه ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نیز خود صنعت گردشگری می شود (Reinholde, ۲۰۰۰). از طرفی گردشگری روستایی فعالیتی بسیار پیچیده است که با بخشهای دیگر جامعه و اقتصاد وجوه مشترکی دارد؛ در نتیجه دارای آثار و پیامدهای مختلفی می باشد که می بایستی در فرآیند برنامه ریزی تمامی جوانب آن مورد توجه قرار گیرد تا از اثرات منفی جلوگیری شود و تاثیرات مثبت عوامل اقتصادی، اجتماعی و محیطی مرتبط با آن افزایش پیدا کند (Sharpley, ۱۹۹۷). هم اکنون تجربه نشان داده است که هر کجا گردشگری بدون برنامه ریزی مشخص توسعه یابد، مشکلات زیست محیطی و اجتماعی متعددی به وجود می آورد که در دراز مدت مشکلات گردشگری بیشتر از فوائد آن می شود (Holland, ۲۰۰۳). با توجه به آنچه گفته شد به منظور دستیابی به توسعه پایدار روستایی و حفاظت از چشم اندازهای اکولوژیکی و فضایی و نیز ساختار اجتماعی و فرهنگی مناطق روستایی، لزوم توجه و بهره گیری از راهبردها و استراتژیهای مناسب توسعه گردشگری روستایی با توجه به شرایط و ویژگیهای زیست محیطی و جاذبه های اکولوژیکی (طبیعی و انسانی) هر منطقه امری لازم و ضروری به نظر می رسد.

روش تحقیق

روش تحقیق مقاله حاضر، توصیفی - تحلیلی با استفاده از شیوه کتابخانه ای است. بر این اساس ابتدا به بررسی مفهوم گردشگری روستایی، بررسی ابعاد و تاثیرات گردشگری روستایی بر توسعه روستایی و توسعه پایدار روستایی و در

نهایت به جمع بندی و ارائه راهبردهای مدیریت و برنامه ریزی به منظور توسعه گردشگری روستایی پرداخته می شود.

مفهوم گردشگری روستایی

توجه به موضوع گردشگری روستایی، از دهه های ۱۹۵۰ میلادی به بعد گسترش یافت و در دهه های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ میلادی بیشتر در زمینه اقتصاد گردشگری روستایی برای کشاورزان و جوامع محلی مورد توجه قرار گرفت (قادی، ۱۳۸۲). گردشگری روستایی بخشی از بازار گردشگری و منبعی برای اشتغال و درآمد بوده و می توان آن را ابزار مهمی برای توسعه اقتصادی - اجتماعی و اکولوژیکی جوامع روستایی قلمداد کرد. اداره امور کار آمریکا در زمینه گردشگری روستایی تعریف زیر را ارائه کرده است: "بازدید از مکانی غیر از مکان معمول کار و زندگی خود که خارج از محدوده استاندارد آمار شهری است، در زمانی که فعالیتی غیر از فعالیت کاری در منطقه مورد نظر انجام شود که هدف چنین بازدیدی ممکن است تحقیق، تفریح، درمان و ... باشد" (Greffe, ۱۹۹۳). در سال ۱۹۸۶ کمیسیون جوامع اروپایی، نه تنها گردشگری مزرعه یا گردشگری کشاورزی، بلکه تمامی فعالیتهای گردشگری روستایی را در نواحی روستایی، گردشگری روستایی تعریف نمود (Sharpley, ۱۹۹۷). در تعریفی دیگر، گردشگری روستایی به مجموعه فعالیتهایی اطلاق شده است که از طریق فعالیتهای گردشگری، مانند تامین اقامتگاه، غذا و یادگیری و آموزش درباره روستا و مزرعه درآمدهایی را برای ساکنان سکونتگاههای روستایی ایجاد می کند (Mcintyre, ۱۹۹۳). در یک جمع بندی کلی از تعاریف ارائه شده می توان تعریف زیر را برای گردشگری روستایی ارائه کرد: گردشگری روستایی شامل هر نوع فعالیت تفریحی و گذراندن اوقات فراغت است، همراه با دریافت خدماتی از قبیل غذا، محل اقامت و محصولات محلی در مکانی که از نظر قوانین و مقررات جاری کشور یا از نظر ماهیت اقتصادی و فرهنگی روستا محسوب می شود.

ابعاد و تاثیرات گردشگری روستایی بر توسعه روستایی و توسعه روستایی پایدار

توسعه روستایی مفهومی کلی است که هدف آن صرفاً تحول وضعیت و شرایط روستاها از نظر اقتصادی نیست، بلکه توسعه متعادل اجتماعی و اقتصادی مناطق روستایی است که همراه با توجه خاص به حداکثر بهره برداری از منابع محلی، توزیع عادلانه و گسترده منافع ناشی از توسعه را دنبال می کند. بنا بر این توسعه روستایی شامل یک فرآیند عمیق تغییرات در کل جامعه محلی و نقش افراد است (Lane, ۲۰۰۴). دستیابی به اهداف فوق مستلزم بکارگیری دو استراتژی عمده می باشد:

- ۱- تاکید بر توسعه کشاورزی به عنوان محور اصلی توسعه روستایی
- ۲- تاکید بر توسعه صنعت در روستاها همگام با توسعه کشاورزی. توسعه صنعتی نیز خود مشتمل است بر؛ صنایع روستایی، صنایع پسین و فرآوری محصولات کشاورزی و صنعت گردشگری (Godrey, ۱۹۹۰).

گردشگری روستایی به عنوان بخشی از صنایع روستایی مقوله نسبتاً جدیدی در متون توسعه روستایی است که دارای ابعاد و تاثیرات گوناگونی بر توسعه روستایی است. عمدتاً گردشگری روستایی با سهمی که در تحولات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه روستایی دارد متناسب است (میشی‌زاده، ۱۳۸۰).

به طوری که بسیاری از نظریه پردازان گردشگری را حلقه گمشده توسعه روستایی و راه احیاء و بازسازی مناطق روستایی می دانند (Reid, ۲۰۰۱). سه دیدگاه عمده در این زمینه عبارتند از:

۱- **گردشگری روستایی به عنوان راهبردی برای توسعه روستایی:** در این دیدگاه با توجه به روند روز افزون تخریب روستاها و افول کشاورزی سعی در ارائه راهبردهای جدید برای احیاء نواحی روستایی از طریق ایجاد فعالیتهای مکمل و یا متحول کردن این نواحی با توجه به منابع طبیعی و انسانی آنها دارند. و تنها راه احیاء مجدد روستاها را در ارائه برنامه ها و استراتژیهای می دانند که بتوانند از منابع انسانی و طبیعی آنها بهره ببرند و نیز باعث ایجاد درآمد و افزایش رفاه زندگی ساکنان روستایی شوند (Holland, ۲۰۰۳). این استراتژی معمولاً دو رویکرد را دنبال می کند:

الف) گردشگری روستایی به عنوان راهبرد توسعه؛

ب) متحول سازی نواحی روستایی کمتر توسعه یافته.

۲- **گردشگری روستایی به عنوان سیاست بازساخت سکونتگاههای روستایی:** در این راهبرد گردشگری به عنوان یک بخش اصلی برای بازساخت روستایی به کار گرفته می شود. در این دیدگاه اعتقاد بر این است که باید از اتکالی بیش از حد به تولیدات کشاورزی کاست و آنها را در فرصتهای اقتصادی جدید به کار گرفت. به عنوان مثال، در اروپای شرقی بیشتر بر گردشگری به عنوان ابزاری برای بازسازی مجدد روستاها پس از افول کشاورزی تاکید می شود؛ در حالیکه در آفریقا تاکید بیشتر بر گوناگون سازی نواحی روستایی کمتر توسعه یافته است (Albaladejo, ۲۰۰۹). از این رو در این راهبرد معمولاً سه رویکرد زیر دنبال می شود:

الف) گردشگری روستایی به عنوان سیاست بازساخت؛

ب) بازسازی در برابر افول کشاورزی؛

ج) توسعه، بهبود فرآورده ها و محصولات گردشگری.

۳- **گردشگری روستایی ابزاری برای توسعه پایدار و حفاظت از منابع طبیعی:** سیاست گردشگری پایدار در دنیای امروز، رهیافت جامعی است که خواهان رشد بلند مدت صنعت گردشگری بدون آثار مخرب بر زیست بومهای طبیعی است. همچنین بر این نکته تاکید دارد که در قالب توسعه گردشگری، بشر قادر خواهد بود که جوانب خاصی از محیط در جهت مثبت یا منفی تعدیل یا دستکاری شود (Dickinson, ۲۰۰۸). به همین خاطر در طول چند سال گذشته، مفهوم گردشگری پایدار تا حدی پیشرفت کرده و جا افتاده است تا بتواند پاسخگوی تهدیدات گردشگری نابسامان باشد. گردشگری پایدار، گردشگری را در قالب مرزها بررسی کرده و رابطه مثلث وار میان جامعه میزبان و سرزمین آن را از یک جهت و جامعه میهمان، یعنی گردشگران را از سویی و با صنعت گردشگری برقرار ساخته است. در گذشته صنعت گردشگری در این رابطه مثلث وار حرف اول را می زد. در حال حاضر گردشگری روستایی قصد دارد تا فشار و بحران موجود بین سه ضلع مثلث را تعدیل کرده و در طولانی مدت موازنه را برقرار سازد. همچنین این بخش از گردشگری قصد دارد آسیبهای فرهنگی و محیطی را نیز به حداقل رسانده، رضایت بازدید کنندگان را فراهم ساخته و

در دراز مدت مقدمات رشد اقتصادی ناحیه را فراهم آورد و راهی برای به دست آوردن تعادل و موازنه بین رشد نهایی گردشگری و نیازهای حفاظت و نگهداری منابع طبیعی باشد (Anderson, ۲۰۰۷). به همین منظور این استراتژیها معمولاً دو رویکرد زیر را دنبال می کنند:

الف) گردشگری روستایی ابزاری برای توسعه پایدار روستایی؛ گردشگری روستایی با ایجاد اشتغال، افزایش سطح درآمد، متنوع سازی فعالیتهای اقتصادی، افزایش سطح آگاهیهای اجتماعی و ایجاد روابط اجتماعی گسترده بین جامعه میزبان و میهمان به حفاظت از میراث فرهنگی و محیط زیست طبیعی کمک کرده و با جلوگیری از مهاجرت بی رویه و بهینه سازی بهره برادری از زمین منجر به توسعه پایدار روستایی می شود. ابعاد مختلف پایداری در این راستا عبارتند از: پایداری اقتصادی؛ که در آن توسعه از چرخه محلی به سمت چرخه بین المللی حرکت می کند. گردشگری روستایی پایدار به فرصتهای درآمدی خوبی برای اجتماعات محلی منجر می شود. دومین بعد پایداری اکولوژیکی است که روش آن حرکت از تخریب به سوی حفاظت است. توسعه پایدار به معنای محدود کردن مصرف منابع فرهنگی و طبیعی و به حداقل رساندن آسیب به آنها و در صورت لزوم مصرف سود حاصل از توسعه در جهت بهبود محیط زیست و منابع فرسوده می باشد. بعد سوم به ارزشهای فرهنگی و اجتماعی مربوط می شود که به حفظ و یا تغییر وضع موجود منجر می شود (Aronsson, ۲۰۰۴).

ب) پراکنش و توزیع به منظور محافظت از سرمایه ها و منابع توریستی. با توجه به دیدگاهها و نظریه های ارائه شده، می توان گفت که گردشگری روستایی از یک طرف با فراهم آوردن فرصتهای جدید برای بسیاری از روستاها به عنوان وسیله ای است که به جوامع روستایی حیات دوباره می دهد، موجب توسعه این نواحی می شود و این سکونتگاهها را پابرجا نگه می دارد. از سوی دیگر توسعه بدون مدیریت و برنامه ریزی سبب آسیبهای اجتماعی و زیست محیطی در سکونتگاههای روستایی می شود. از این رو با توجه به ویژگیهای محیطی و شرایط هر مکان، می بایستی راهبردهای خاص مدیریت و برنامه ریزی متناسب با شرایط منطقه را جستجو کرد.

مدیریت و برنامه ریزی در توسعه گردشگری

مدیریت و برنامه ریزی امور گردشگری از مهم ترین دلایل رشد صنعت گردشگری است. بی شک برنامه ریزی و مدیریت صحیح و هماهنگ گردشگری روستایی فرآیندی پیچیده و ضروری است. ایجاد موازنه و تعادل میان نیازهای جوامع محلی روستایی، گردشگران و اهداف صنعت گردشگری نیازمند مدیریت هماهنگ، مدبرانه و کارآمد، سیاست گذاری، تدوین قوانین و رهنمودهای کاربردی دارد (تاج، ۱۳۸۲). تجربیات زیادی در جهان نشان داده است که هر جا گردشگری بدون مدیریت و برنامه ریزی توسعه یافته، مشکلات زیست محیطی و اجتماعی ظاهر شده و در دراز مدت مشکلات گردشگری بر فواید آن پیشی گرفته اند. زیرا توسعه غیر قابل کنترل و فقدان مدیریت گردشگری، جاذبه مقاصد توریستی را به شدت کاسته و مانع سفر دیگر گردشگران علاقمند به این مکانها شده است که در پی آن، مشکلات جدی اقتصادی و اجتماعی برای جوامع روستایی پدید آمده است. برخی تجربیات در نواحی روستایی ایران

با جاذبه های توریستی و گردشگری از اثرات مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فیزیکی و زیست محیطی حکایت می کند که گاه بار منفی حضور گردشگران از تاثیرات مثبت آن بیشتر می باشد و علت آن را باید در خلاء مدیریت جامع و برنامه ریزی درست و بلند مدت جستجو کرد. هدف از برنامه ریزی و مدیریت گردشگری روستایی، ایجاد توازن میان تقاضا و قابلیت های آن است تا بدون آنکه منابع روستایی کاهش یابند، از روستا و قابلیت های آن نهایت استفاده شود. در ضمن، برنامه ریزی به منظور مدیریت گردشگری روستایی باید با هدف های توسعه روستایی هماهنگ باشد. در این صورت است که پایداری گردشگری روستایی تحقق خواهد یافت. به شرط توسعه همگام با مدیریت و برنامه ریزی درست می توان گفت؛

- گردشگری روستایی با ایجاد تحرک اقتصادی، عاملی در تجدید حیات مناطق روستایی خواهد بود.
- گردشگری روستایی یک توجیه و عامل راهگشا در بهبود خدمات عمومی و زیر بنایی و حمل و نقل مناطق روستایی است.

- به حفظ جمعیت و انگیزه های ماندن در روستا به دلیل افزایش جاذبه های اقتصادی و عمرانی کمک می نماید.
- مشارکت جامعه روستایی در فعالیت های تولیدی و عمرانی را به دلیل اثراتی که بر جذب بیشتر گردشگران می گذارد، افزایش می بخشد.

- به حفظ ارزشهای زیستی و چشم اندازهای طبیعی و انسانی که عاملی در جذب گردشگران و تداوم جریان گردشگری است، دست خواهد یافت.

به منظور توسعه امکانات گردشگری باید در هر یک از نقاط و محلهایی که مجتمع های گردشگری وجود دارند، سازمان گردشگری محلی تشکیل شود. وجود این سازمان که زیر بنای تشکیلات سازمانهای گردشگری در سطح ملی و منطقه ای است، موجب می شود که مدیران و برنامه ریزان بتوانند مسائل و مشکلات گردشگران را با افراد بومی محل با تصمیم گیریهای منطقی و سازگار حل نمایند. سازمانهای محلی قادر خواهند بود که مشارکتهای مردمی را جلب و انگیزه های لازم برای حمایت از منابع محیط زیستشان را تقویت نمایند. تداوم توسعه گردشگری از طریق روش جامعه محوری (مشارکت مردمی) بسیار حائز اهمیت است. جامعه محوری در مدیریت و برنامه ریزی گردشگری به دو دلیل ضروری است: نخست اینکه، اگر توسعه گردشگری با اهداف و علایق جامعه روستایی سازگار نباشد و تنها منافع افراد خارج از جامعه محلی را برآورده سازد و یا ورود گردشگر و اثرات منفی آن، جامعه روستایی را دچار مشکل سازد، در نهایت به رکود گردشگری می انجامد.

دوم اینکه، ساکنان محلی حق مسلم دارند که در سود و زیان حاصل از برنامه ریزی و توسعه در محل زندگیشان بهره مند گردند. این امر در گردشگری روستایی مشهود است که مردم محلی یک رابطه همزیستی با محیط زیست شان دارند. بنا براین مشارکت جامعه در گردشگری، جزء ضروری توسعه گردشگری پایدار به ویژه در زمینه گردشگری روستایی است (تاج، ۱۳۸۲).

جمع بندی و ارائه راهکارهای توسعه گردشگری

گردشگری روستایی راهبردی است که آثار اقتصادی مهمی بر جوامع روستایی دارد و به نوعی می تواند به کند شدن روند تخلیه سکونتگاههای روستایی و کاهش مهاجرت جمعیت روستایی کمک کند. رشد گردشگری به عنوان راهبردی در توسعه روستایی و به خصوص توسعه روستایی پایدار مقوله ای است که توجه سیاستگذاران محلی و بین المللی را به خود جلب کرده است. دیدگاههای بسیاری وجود دارد که گردشگری روستایی راه حل و علاج قطعی اقتصادی برای احیاء و توسعه نواحی روستایی است. از طرف دیگر دیدگاههای محتاطانه تری وجود دارد که گردشگری را به عنوان فرآیند ریزی یکپارچه که فرصتهایی را برای به حداقل رساندن مضرات و به حداکثر رساندن منافع توسعه فراهم می سازد معرفی می کند. در نگرش دیگر، گردشگری روستایی به عنوان موتور محرکه توسعه و توسعه پایدار روستایی معرفی شده است (Greffe, ۱۹۹۳). بنا براین ارائه استراتژیها و راهکارهای زیر می تواند در رشد و توسعه صنعت گردشگری به عنوان حلقه گمشده توسعه و توسعه روستایی پایدار سازنده و ارزنده باشد:

- شناسایی و بهره گیری از جاذبه ها، فرآورده ها و دیگر مزیت های توریستی مناطق روستایی جهت رقابت با سایر مناطق تفریحی (Rosentraub, ۲۰۰۹).
- استفاده از نیروهای متخصص و با تجربه به منظور ایجاد تشکلهای مردمی و آموزش و ترویج گردشگری به مردم مناطق روستایی.
- زمینه سازی و بهره برداری از حمایت های بخش خصوصی به منظور سرمایه گذاری در صنعت گردشگری از طریق شفاف سازی سیاست های دولتی و برنامه های محلی و ارائه تسهیلات بانکی ویژه.
- تمرکز عمده فعالیت های توریستی بر بهره برداری از منابع و جاذبه های موجود توریستی همانند؛ چشم اندازها، باغات و فضای سبز به منظور کسب درآمد و ایجاد اشتغال و توسعه روستایی (Zanotti, ۲۰۰۸).
- تنوع بخشی به امکانات، فعالیتها و خدمات توریستی به منظور جلب رضایت گردشگران و افزایش تعداد گردشگران (Clark, ۲۰۰۷).
- توسعه و گسترش گردشگری کشاورزی به منظور بهره برداری مناسب از مناظر، مزارع و باغات روستایی در جهت کسب درآمد و نیز جلوگیری از تخریب مزارع و پوشش گیاهی (Sanjay, ۲۰۰۸).
- تنوع بخشی و توسعه برنامه های تبلیغاتی برای معرفی جاذبه های طبیعی و انسانی، خصوصیات بارز فرهنگی، معماری و آداب و رسوم روستایی از طریق برنامه های تلویزیونی، برپایی در جشنواره ها، نمایشگاهها و سمینارها.
- بازنگری به نوع مدیریت، برنامه ریزی و حمایت دولتی از نواحی توریستی روستایی با تدوین قوانین و مقررات حمایتی در جهت توسعه و تجهیز زیرساختها، تسهیلات و تجهیزات توریستی در نواحی روستایی.
- زمینه سازی و تشویق مردم به مشارکت در جهت توسعه زیرساختها، تجهیزات و تسهیلات توریستی و کسب درآمد از این طریق و همچنین استفاده از مشارکت بخش خصوصی در زمینه هایی که نیاز به سرمایه گذاری کلان دارد (Gao, ۲۰۰۹).
- ایجاد کمپینهای مناسب اقامتی در مراکز دیدنی و گردشگری از جمله در پیستهای اسکی، مراکز تاریخی و باستانی و زیارتی.

- برنامه ریزی، توسعه و مدیریت گردشگری روستایی بر اساس اصول و مبانی توسعه پایدار.
- راه اندازی تورهای گردشگری با قیمت مناسب توسط نهادها و آژانسهای خصوصی با همکاری سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری.
- استفاده از تجربیات دیگر کشورها در زمینه جذب گردشگری.
- ایجاد زمینه های اشتغال برای جوانان و بیکاران روستایی از طریق توسعه جاذبه های گردشگری.
- در یک نتیجه گیری کلی می توان گفت؛ گردشگری روستایی به منظور حرکت در راستای اهداف توسعه و توسعه پایدار روستایی، نیازمند طراحی و ارائه استراتژیهای متناسب با شرایط منطقه ای و اماکن روستایی، مدیریت محیط زیست، آموزش و توسعه جامعه محوری و استفاده از مشارکت مردمی و نیز برنامه ریزی واقع بینانه می باشد.

منابع

- ۱- تاج، شهره، ۱۳۸۲، مدلی برای توسعه اکوتوریسم، مجله دانشنامه، شماره ۴۴، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران.
- ۲- شریف زاده ا.، مرادنژاد ه.؛ " توسعه پایدار و گردشگری روستایی"؛ ماهنامه اجتماعی اقتصادی جهاد، خرداد ۱۳۸۱.
- ۳- قادری ا. " نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی پایدار" پایان نامه دکترای تربیت مدرس، ۱۳۸۲.
- ۴- مداح، مجید، ۱۳۸۶، صنعت گردشگری و تولید منطقه ای با تاکید بر محدودیتهای استان سمنان، مجموعه مقالات همایش ملی توانمندیها، موانع و راهکارهای توسعه گردشگری استان سمنان.
- ۵- مشبکی، اصغر و اسماعیل ملک اخلاق، ۱۳۸۲، طراحی الگوی سیاست گذاری در بازاریابی صنعت جهانگردی ایران، دو ماهنامه علمی و پژوهشی دانشور.
- ۶- منشی زاده ر.، نصیری ف.؛ گردشگری روستایی؛ ترجمه: ج. شارپلی ریچارد؛ نشر منشی، ۱۳۸۰.
- ۷- Albaladejo pina, I&delfa, M. (۲۰۰۹).tourist preferences for rural house stays: evidence from discrete choice modeling in Spain. *Tourism management* ۳۱.
- ۸- Anderson. (۲۰۰۷).travel and communication and international differences in gdp per capita. *journal of international development*. ۱۹.
- ۹- Aronsson, Lars, " Sustainable Tourism system, Example of Sustainable Rural Tourism in Sweden", In B. Bramwell and B. Lane (Eds.), *Rural Tourism and Sustainable Rural Development*, Clevedon, Channel, View Publication, ۲۰۰۴, P. ۷۷.
- ۱۰- Briedenhann J., Wickens E.; Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas- vibrant hope or impossible dream? *Tourism management*; www.Elsevier.com/Locate/Tourman.P.۱.۲۰۰۴.
- ۱۱- Clark, G&chabrel, M. (۲۰۰۷).measuring integrated rural tourism, *tourism geographies* ۹(۴).
- ۱۲- Dickinson, J& Robbins, D. (۲۰۰۸).representations of tourism transport problems HN a rural destination. *Tourism management* ۲۹.
- ۱۳- Gao, S&huang, S&huang, Y. (۲۰۰۹).rural tourism development in china. *International journal of tourism research*. ۱۱.
- ۱۴- Godrey, V. (۱۹۹۰).representation and images of people, place and nature in grenades *tourism.geografiska annaler*. ۸۷.
- ۱۵- Greffe, X, *Rural Tourism a Lever for Economic and Social development*, Clevedon, Channel View Publication ۱۹۹۳, p.۲۳.

- ۱۶- Holland J., Burian M., Dixey L.; Tourism in poor rural areas; Diversifying the Product and Expanding the Benefits in Rural, ۲۰۰۳.
- ۱۷- McIntyre, Sustainable Tourism Development: Guide for Local Planners., Madrid, W.T.O., ۱۹۹۳, p.۶۷.
- ۱۸- Reid D.; Planning for growth? Re-thinking the rural tourism opportunity; Faculty of Environmental Design and Rural Development University of Guelph, Guelph, Ontario, ۲۰۰۱.
- ۱۹- Reinholde TK., Diara A.; The role of the tourism in development planning; Department of Business Management, ۲۰۰۰.
- ۲۰- Rosentraub, M&joo, M. (۲۰۰۹).tourism and economic development: which investments gains for regions, tourism management ۳۰.
- ۲۱- Sanjay, K (۲۰۰۸).tourism-induced rural energy consumption in the Annapurna region of Nepal, tourism management ۲۹.
- ۲۲- Sharpley J.R., Sharpley J.; Rural Tourism: An Introduction, I.T.P., London, ۱۹۹۷.
- ۲۳- Zanotti, L&chernela, J. (۲۰۰۸).conflicting cultures of nature: ecotourism, education and the kayapo of the Brazilian Amazon, tourism geographies ۱۰ (۴).
- ۲۴- Lane, M&marsat, J. (۲۰۰۴).promoting integrated rural tourism: comparative perspectives on institutional networking in France and Ireland. Tourism geographies ۹(۴).

